

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 4. apríl 2024
UST202402-160/H.S.J.
10.05.00

Umsögn um umhverfismatsskýrslu - 20.000 tonna landeldi Thor landeldis ehf. á laxfiskum í Ölfusi

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 8. febrúar sl. þar sem óskað var umsagnar Umhverfisstofnunar um ofangreinda matsskýrslu.

Starfsemin er háð starfsleyfi Umhverfisstofnunar skv. viðauka II í lögum nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir. Stofnunin minnir á að málshraðviðmið stofnunarinnar fyrir útgáfu starfsleyfa er allt að 240 dagar frá fullnægjandi umsókn.

Umhverfisstofnun veitti umsögn um matsáætlun vegna sömu framkvæmdar þann 31. júlí sl.¹ og um lýsingu að deiliskipulagi 28. nóvember sl.² og vísast einnig til þeirra.

Framkvæmdarlýsing

Fyrirtækið Thor landeldi ehf. (hér eftir nefnt framkvæmdaraðili) áformar byggingu landeldisstöðvar fyrir laxfiska vestan við Þorlákshöfn, Ölfusi. Stöðin verður á 20,3 ha lóðum á lóðunum að Laxabraut nr. 35, 37, 39 og 41 um 2,5 km vestan Þorlákshafnar. Stefnt er að framleiðslu á 20.000 tonnum á ári þegar stöðin verði í fullum afköstum. Áætlað er að byggja stöðina í þremur áföngum, þar sem fyrsti áfangi er 5000 tonna hámarksársframleiðsla, annar áfangi 12.500 tonna hámarksársframleiðsla og lokaáfangi 20.000 tonna hámarksársframleiðsla. Framkvæmdaraðili hyggst reisa bæði seiðaeldisstöð og áframeldisstöð á svæðinu. Hámarkslífmassi í áframeldisstöð verður 13.000 tonn, en hámarkslífmassi seiða áætlaður 150 tonn (ath. að á bls. 6 kemur fram að hámarkslífmassi seiða verði 135 tonn). Í fullum rekstri er vatnsnotkun áætluð 15 m³/s af borholusjó og 500 l/s af ferskvatni.

Mat á umhverfisáhrifum

Þeir umhverfisþættir sem eru til umfjöllunar í mati á umhverfisáhrifum eru: Grunnvatn- og jarðsjávarstraumar; viðtaki; loftslag; landslag; ásýnd og sjónræn áhrif; jarðmyndanir; gróðurfar, fuglalíf og lífríki; fornleifar og byggðarþróun. En þeir framkvæmdaþættir sem taldir eru geta valdið umhverfisáhrifum eru uppbygging eldisstöðvarinnar og vega, efnistaka og tilfærsla efnis, úrgangur, næmni fyrir náttúruvá, rekstur stöðvarinnar og fráveita frá henni.

Neikvæð áhrif koma helst fram á grunnvatns- og jarðsjávarstrauma, viðtaka og jarðmyndanir.

¹ [Umsögn um matsáætlun, dags 31.7.23](#)

² [Umsögn um lýsingu deiliskipulags dags. 28.11.23](#)

Framkvæmdaraðili tekur fram að framkvæmdin sé matsskyld vegna þess að vinnsla grunnvatns fari yfir viðmið (> 300 L/s) skv. tl. 10.19 í 1. viðauka laga nr. 111/2021 um umhverfismat framkvæmda og áætlana. Stofnunin bendir á að framkvæmdaraðili ætlar einnig að vera með sláturhús, vinnslu og pökkun (4000 m²), sem er er tilkynningarskyld framkvæmd skv. tl. 7 sama viðauka. Stofnunin bendir á að ekki er ljóst hvort gert sé ráð fyrir vatnsþörf og álagi (á viðtaka t.d.) frá sláturaðstöðunni í þeim tölum sem settar eru fram í matsskýrslu. Einnig virðist ekki vera gert ráð fyrir frárennislögnum frá sláturhúsi og vinnslu eða sveltikerjum, sjá mynd 2.10. Einnig vill Umhverfisstofnun taka fram að sláturhús/vinnsla getur eftir atvikum verið háð starfsleyfi stofnunarinnar skv. tl. 6.4 í viðauka I laga nr. 7/1998 eða skráningu hjá heilbrigðisnefnd, sbr. reglugerð nr. 830/2022. Ekki er hægt að leggja mat á það þar sem umfjöllun um þann þátt er mjög rýr.

Valkostagreining

Fram kemur í matsskýrslu að aðalvalkostur verði borinn saman við núllkost, sem feli í sér að ekki verði ráðist í framkvæmdina. Fram kemur að ekki verði bornir saman mismunandi valkostir fyrir staðsetningu stöðvarinnar þar sem það sé heppilegt fyrir starfsemina. Aðalvalkostur felur í sér 20.000 tonna framleiðslugetu á ári í fullum rekstri og ekki verði lagt mat á umhverfisáhrif annarra valkosta þar sem þetta sé það magn sem þurfi til að eftirspurn sé annað og næg stærðarhagkvæmni náist. Fram kemur að áætlað sé að byggja stöðina í þremur áföngum, en fyrir þá umhverfisþætti sem það á við verði áfangarnir bornir saman. Stofnunin bendir á að áhrif mismunandi áfanga eru ekki metin á grunnvatn í umhverfismati í kafla 4.1.

Hvað varðar tækni stöðvarinnar tekur framkvæmdaraðili stuttlega saman í kafla 2.2 um valkosti samanburð á *Recirculating Aquaculture System (RAS)* og *Hybrid Flow Through (HFT)* tækni, ástamt því að tilgreina að nægt ferskvatn og borholusjór sé á svæðinu. Vatnsþörf sé því ekki takmarkandi þáttur í framleiðslunni og því ekki þörf á RAS eldisstöð (hvorki í seiða- né áframeldi), sem einnig séu 3-4 dýrari en HFT eldisstöðvar og mun flóknari og óöruggari í rekstri. Af þessum ástæðum segist rekstraraðili velja HFT í bæði seiða- og áframeldi. Ekki er fjallað um áhrif valkostanna RAS eða HFT á umhverfisþætti í kafla 4 um umhverfismat.

Umhverfisstofnun bendir á að eiginlegir valkostir sem bornir eru saman í skýrslunni eru því einungis tveir, aðalvalkostur framkvæmdaraðila og núllkostur.

Samlegðaráhrif

Samkvæmt matsskýrslu er nú áformuð uppbygging á höndum þriggja aðila á svæðinu á eldisstöðvum með samtals 76.500 tonna ársframleiðslu af laxi, en auk framkvæmdaraðila eru þau hjá First Water austan við lóðir framkvæmdaraðila og Geo Salmo nokkuð vestan við lóðir framkvæmdaraðila. Þessir aðilar muni nota ferskvatn og borholusjó líkt og framkvæmdaraðili. Til viðbótar er áætluð mülunarverksmiðja milli áformaðra eldisstöðva framkvæmdaraðila og Geo Salmo.

Einnig eru þrjú fyrirtæki nú þegar með rekstur fiskeldisstöðva austan við framkvæmdasvæðið, þar sem samanlagður hámarkslífmassi á hverjum tíma er 5.200 tonn.

Úrgangur

Áætlað er að 70-90% agna náist úr fráveitu frá seiðastöðinni sem er mjög jákvætt. Samt sem áður er um 50% af losuninni frá stöðinni á uppleystu formi. Engin umfjöllun er um möguleika á að draga úr þeirri losun með neinum hætti. Mjög mikilvægt er að mati Umhverfisstofnunar að aðilar sem koma til með að losa í sama viðtaka komi sameiginlega að vöktun í viðtakanum. Líkt og fjallað er um hér að ofan eru miklar áætlanir á þessu svæði og því mikilvægt að vöktun verði í samræmi við umfangið.

Stjórn vatnamála

Ítarleg og góð umfjöllun er um áhrif á vatnshlotin miðað við þrjú mismunandi tilfelli; grunnástand, áhrif fyrirhugaðrar vinnslu Thor landeldis og svo samlegðaráhrif allra vinnsluaðila samanborið við grunnástand. Vatnshlot innan framkvæmdarsvæðisins eru Selvogsstraumur 3 (104-290-G) og Ölfusstraumur 3 (103-268-G). Umhverfismarkmið þessara tveggja grunnvatnshlota er að hafa góða magnstöðu og gott efnafræðilegt ástand. Ástand þeirra er ekki þekkt eins og er vegna skorts á gögnum. Ástand vatnshlotanna má ekki rýrna, hvorki varanlega né tímabundið og verða að uppfylla umhverfismarkmið. Í umhverfismatinu kemur fram að ætla má að sú vinnsla sem þegar hefur átt sér stað hafi þegar breytt náttúrulegu ástandi grunnvatnsauðlindarinnar en vegna skorts á mælingum sér erfitt að slá því föstu.

Út frá mati á vatnstöku sem ætlað er til nýtingar í framleiðsluna má ætla að vinnslan hafi ekki áhrif á magnstöðu grunnvatnshlotanna þar sem magn grunnvatns sem rennur út í sjó er meira en grunnvatnstakan. Aftur á móti er ljóst að nokkur áhrif verða vegna niðurdráttar og þar með seltuaukningu á svæðinu alveg upp að Geitafelli.

Í matsskýrslunni kemur jafnframt fram að talið er að vinnsla skv. tilfelli 3 muni ekki hafa áhrif á neysluvatnsholur sveitarfélagsins að Hafnarsandi en fylgjast þyrfti betur með áhrifum á Unubakka. Mikilvægt er að upplýsa sveitarfélagið um möguleg áhrif á neysluvatnsholur sveitarfélagsins sem getur orðið til þess að leita þarf að öðrum stað til neysluvatnstöku.

Þá kemur fram að seltubreytingar án tillits til mótvægisáðgerða verði það miklar að ólíklegt er að vinnsluaðilar á svæðinu geti áfram unnið vatn af sömu seltueiginleikum og áður. Þessi aukning á vinnslu hefur því áhrif á aðra aðila sem eru fyrir á svæðinu. Í lögum um stjórn vatnamála er skýr krafa um að vatnshlot skulu uppfylla umhverfismarkmið um gott efnafræðilegt ástand og áður en leyfi til vinnslu er gefið út þarf framkvæmdaraðili að sýna fram á ástand vatnshlotsins og hvernig skal tryggja að það verði í góðu efnafræðilegu ástandi. Ætlaðar breytingar á seltu valda því að umhverfismarkmið munu líklega ekki nást án mótvægisáðgerða. Slíkt er ekki leyfilegt samkvæmt lögum um stjórn vatnamála því er mikilvægt að horfa strax til hvaða mótvægisáðgerða hægt er að grípa.

Fráveita

Á bls. 53 í matsskýrslu kemur fram að sækja þurfi um undanþágu frá Umhverfisstofnun ef skólpi sé ekki veitt 5 metra niður fyrir meðalstórstraumsfjöruborð eða utar en 20 metra út fyrir meðalstórstraumsfjörumörk. Stofnunin bendir á að í gr. 9.7 í reglugerð nr. 798/1999

um fráveitur og skólp kemur fram að ef ómögulegt reynist að uppfylla þessar kröfur vegna landfræðilegra aðstæðna er heimilt að leggja til aðrar lausnir sem heilbrigðisnefnd skal taka ákvörðun um hvort séu fullnægjandi, en heilbrigðisnefnd skal leita umsagnar Umhverfisstofnunar áður en ákvörðun um slíkt er tekin.

Annað

Umhverfisstofnun bendir á að heimildaskrá með umhverfismatsskýrslu stemmir ekki við heimildir sem vísað er í í texta. Í textanum eru númeraðar 48 heimildir en í skránni eru einungis listaðar 36 og einhver ruglingur á númerum heimilda miðað við tilvísanir í texta.

Umhverfisstofnun leggur einnig áherslu á að vöktunaráætlun þarf að liggja fyrir við mat á umhverfisáhrifum þar sem horft er til allra þátta sem gerð er krafa um og snúa meðal annars að vöktun í vatnshlotinu.

Samantekt

Umhverfisstofnun dregur hér saman athugasemdir stofnunarinnar við ofangreinda umhverfismatsskýrslu og hnykkir á eftirfarandi atriðum:

- Valkostagreining er ekki nægjanlega góð.
- Strandsjávarhlot eiga að ná umhverfismarkmiðum sínum.
- Grunnvatnshlot eiga að ná markmiðum sínum, huga þarf að mótvægisaðgerðum.
- Mikilvægi sameiginlegrar vöktunar í viðtaka vegna samlegðaráhrifa.
- Vöktunarskýrsla þarf að liggja fyrir sem tekur á allri vöktun.
- Ítarlegri upplýsingar vantar um slátrun/vinnslu á sæðinu.
- Misvísandi heimildir í skýrslu.

Virðingarfyllt,

Steinar Rafn Beck Baldursson

sérfræðingur

Sverrir Aðalsteinn Jónsson

teymisstjóri